

Валентина Петрович,
кандидат історичних наук, доцент
кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства
та інформаційно-аналітичної діяльності
Волинського національного університету
Імені Лесі Українки

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ БІБЛІОТЕК ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

У статті висвітлено технологію роботи сучасних бібліотек закладів вищої освіти щодо створення ресурсів та надання доступу до них. Визначено інтелектуальний потенціал науково-інформаційної діяльності освітянських бібліотек.

Ключові слова: бібліотека, заклади освіти, інформаційні ресурси, інформаційно-комунікаційна система, репозитарій

The article highlights the technology of work of modern libraries of higher education institutions in terms of creating resources and providing access to them. The intellectual potential of scientific and information activities of educational libraries is determined.

Ключові слова: library, Higher education institutions, Information Resources, Information and communication system, Repository.

Сучасна бібліотека як інформаційно-комунікаційна система, що виробляє й концентрує ресурси у традиційному й електронному вигляді та сприяє вільному доступу до них, є посередником у соціальній комунікації. Головний критерій оцінювання діяльності бібліотеки – це рівень організації інформаційних ресурсів. Новітні інформаційні технології роблять її більш привабливою для сучасних користувачів «цифрового покоління». З огляду на це різко зростає важливість інформаційної діяльності бібліотек у створенні електронних каталогів, баз даних, науково-довідкових ресурсів та забезпеченні дистанційного доступу до віддалених інформаційних ресурсів інших бібліотек, інформаційних центрів і мереж.

Бібліотеки України як ресурсні центри є вагомим складником національного інформаційного простору. Перед кожною бібліотекою постає

необхідність досягнення відповідності інформаційного ресурсу завданням бібліотеки та інформаційним потребам користувачів. А. Рубан наголошує на ролі саме бібліотек як складової інформаційного ресурсу країни, оскільки вони мають важливе значення у науково-інформаційному забезпеченні інноваційного розвитку суспільства, поступово трансформуючись на ефективну ланку між глобальними масивами інформації та сучасним користувачем [9, с. 26]. Тому метою діяльності сучасної бібліотеки є забезпечення доступності до всіх типів і видів інформаційних ресурсів. Основними складовими структури інформаційного ресурсу є книжковий фонд, періодика та фонди на електронних носіях.

Узагальнене визначення інформаційного ресурсу актуалізує його як особливий вид ресурсу, що будується на ідеях і знаннях, накопичених у результаті науково-технологічної діяльності людей у певній предметній галузі та поданий у формі, придатній для збереження, реалізації й відтворення. Т. Благодарєва, як автор статті «Інформаційні ресурси» в Українській бібліотечній енциклопедії, наводить визначення: інформаційні ресурси – це систематизоване зібрання документів, зафіксованих на паперових чи інших носіях інформації [2]. Дослідниця П. Рогова та Н. Вараксіна зазначають, що інформаційний ресурс є сукупністю упорядкованої документованої інформації, що зберігається в бібліотеках і призначена для задоволення інформаційних, науково-дослідних, освітніх і культурних потреб користувачів, у тому числі бібліотечні фонди, засоби інформаційно-комунікаційних технологій, онлайн-послуги для їх опрацювання, збереження й використання [8, с. 7].

З кінця ХХ ст. інтенсивно формуються віртуальні (електронні) інформаційні ресурси, що створюються у віртуальному інформаційному просторі при використанні каналів глобального зв'язку, і насамперед Інтернету.

Дослідження проблем стратегічного розвитку бібліотечно-інформаційних установ, найбільш яскраво можна ілюструвати на основі аналізу досвіду бібліотек закладів вищої освіти. Вони відіграють важливу роль у науково-інформаційному супроводі наукових досліджень та освітнього процесу в

зкладах освіти, виконують лише їм притаманні функції кумуляції, збереження й використання документованих знань.

На базі освітянських бібліотек відбувається становлення і розвиток професійного інформаційно-комунікаційного середовища, що потребує традиційних, електронних навчальних і наукових видань: навчальних програм, підручників, навчальних посібників, навчально-методичних посібників, хрестоматій, навчальних наочних посібників, практикумів, монографій, авторефератів дисертацій, тез доповідей, матеріалів конференцій, збірників наукових праць тощо. І. Давидова, С. Назаровець аргументують, що формуючи галузевий сегмент інформаційного науково-освітнього простору, бібліотеки закладів вищої освіти створюють, упорядковують та впроваджують в освітньо-наукове середовище власні інформаційні ресурси, що використовуються в освітньому процесі [3; 6].

Низка вчених дотримується думки, що на сьогодні стає усе більш популярним створення в наукових і освітніх установах власних архівів наукової інформації – електронних репозиторіїв – ресурсів у мережі, де зберігаються і підтримуються дані у вигляді файлів, доступних для подальшого поширення по мережі. Н. Кропочева зазначає, що зазвичай репозитарій надає доступ до дисертацій, монографій, наукових видань та праць науковців, навчально-методичних матеріалів, патентів, кваліфікованих робіт здобувачів вищої освіти тощо [5, с. 122]. Дуже важливо, щоб створення і підтримку таких архівів організацій взяла на себе бібліотека. По-перше, це підвищує статус самої бібліотеки в організації, а, відповідно, і фінансування її діяльності. По-друге, доступ до інформації має бути уніфікований. Читач, що звернувся до бібліотеки, повинен мати можливість отримати як зовнішню інформацію, так і внутрішню (з локального репозиторію), як в електронному вигляді, так і в друкованому [4, с. 91–122].

Наведемо приклад Інституційного репозитарію бібліотеки Волинського національного університету імені Лесі Українки (ВНУ) – відкритого електронного архіву ВНУ імені Лесі Українки, головне призначення якого

накопичення та зберігання електронних публікацій та електронних версій документів створених працівниками, аспірантами та здобувачами вищої освіти ВНУ імені Лесі Українки, а також надання до них довготривалого, постійного, надійного та безкоштовного повнотекстового доступу в мережі Інтернет. Репозитарій був створений у 2011 році. На сьогодні його архів нараховує більше 18 000 матеріалів. Організаційну та методичну підтримку репозитарію здійснює бібліотека ВНУ імені Лесі Українки [1]. Підтримка і розвиток повнотекстового архіву наукової періодики є пріоритетним напрямком наукового удосконалення електронних бібліотек.

В. Олексюк і О. Олексюк, характеризуючи можливості застосування інституційного репозитарію в освітньому процесі закладів вищої освіти, дійшли висновку, що належним чином зібрані та впорядковані інституційні репозитарії зберігають інтелектуальний продукт освітньої установи і є важливою складовою наукової комунікації, яка: розширює доступ до наукових досліджень; сприяє контролю над науковими знаннями за допомогою академічної спільноти, збільшує конкуренцію і скорочує монопольну владу наукових журналів; виконує роль індикатора якості функціонування університету; демонструє наукове, громадське та економічне значення дослідницької діяльності науковців [7].

Отже, в умовах розгортання процесів чіткої спрямованості українського суспільства до європейських цінностей, особливої актуальності набуває визначення векторів модернізації бібліотек в інформаційному середовищі з метою формування національного інформаційного простору, функціонування їх як провідної ланки соціально-культурного середовища, інтеграції в усі сфери життя людини і суспільства. У бібліотеках накопичуються масиви електронних ресурсів, формуються фонди інтегрованих традиційних і новітніх інформаційних ресурсів.

Бібліотеки закладів вищої освіти як структурні підрозділи є одним з вагомих складових наукового іміджу закладу, які здійснюють адміністрування щодо наповнення, упорядкування баз даних, реєстрації користувачів, продукування бібліографічних, реферативних та аналітичних документів і, окрім

інформаційного навантаження, генерують напрями створення інформаційного контенту освітнього та науково-дослідницького характеру, розширюючи діапазон видового складу публікацій та удосконалюючи розроблення аналітичних та користувацьких сервісів репозитарію.

Список використаних джерел

1. Бібліотека Волинського національного університету імені Лесі Українки. Репозитарій ВНУ імені Лесі Українки. URL: <https://library.vnu.edu.ua/resource/e-resources-vnu/evnuir/> (дата звернення: 20.11.2023).
2. Благодарєва Т. Б. Інформаційні ресурси. Українська бібліотечна енциклопедія. URL: <https://tinyurl.com/24c4byjn> (дата звернення: 20.11.2023).
3. Давидова І. О. Бібліотечне виробництво в інформаційному суспільстві : моногр. / Харків. держ. акад. культури. Харків : ХДАК, 2005. 295 с.
4. Електронні бібліотечні інформаційні системи наукових і навчальних закладів : монографія / Спирін О. М., Іванова С. М., Новицький О. В. та ін. ; за наук. ред. проф. В. Ю. Бикова, О. М. Спіріна. К. : Педагогічна думка, 2012. 176 с.
5. Кропочева Н. М. Репозитарії закладів вищої педагогічної освіти: нові можливості для наукових бібліотек. *Бібліотечний Меркурій*. 2021. № 2(26). С. 118–133. DOI: [https://doi.org/10.18524/2707-3335.2021.2\(26\).245130](https://doi.org/10.18524/2707-3335.2021.2(26).245130) (дата звернення 20.11.2023).
6. Назаровець С. Репозитарії вищих навчальних закладів України у системі наукової комунікації. *Вісник Книжкової палати*. 2012. № 8. С. 25–30.
7. Олексюк В. П., Олексюк О. Р. Інституційний репозитарій: можливості застосування у навчальному процесі. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2012. № 6(32). URL: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/755/578> (дата звернення: 20.11.2023).
8. Рогова П. І., Вараксіна Н. В. Модель всеукраїнського галузевого інформаційного ресурсу на базі Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського (описова) / наук. ред. П. І. Рогова ; НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Київ : Нілан-ЛТД, 2010. 80 с.
9. Рубан А. Формування та використання інформаційних ресурсів у бібліотеках України: огляд видань 2010–2014 років. *Вісник Книжкової палати*. 2016. № 1. С. 26–33.